

Sygn. akt II UK 314/13

POSTANOWIENIE

Dnia 8 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z wniosku M. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w S.
o odpowiedzialność za zobowiązania spółki z tytułu składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 listopada 2013 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 29 stycznia 2013 r., sygn. akt III AUa [...],

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

M. K. odwołał się od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. z dnia 17 grudnia 2009 r., orzekającą odpowiedzialność M. K. całym jego majątkiem solidarnie jako członka zarządu P. Spółki z o.o. w M. z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za m-c luty 2004 r. i za okres od m-ca lipca 2004 r. do m-ca lutego 2005 r. wraz z odsetkami za zwłokę od dnia 17.12. 2009 r. Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 20 marca 2012 r. częściowo zmienił zaskarżoną decyzję co do okresu stycznia 2005 r., a w pozostałej części odwołanie oddalił.

Pełnomocnik M. K. złożył skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 29 stycznia 2013 r., w którym oddalono apelację wnioskodawcy. Zaskarżając ten wyrok w całości zarzucił wyrokowi: m.in. „naruszenie prawa

materialnego, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, a w tym niezastosowanie, a w szczególności naruszenie art. 116 § 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 29.08.1997 r. Ordynacja podatkowa i art. 1 ust. 1 i art. 2, [związku z art. 23 i art. 24 ustawy z dnia 28.02.2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze - przez przyjęcie, że pojęcie właściwego czasu dla zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości lub wszczęcia postępowania zapobiegającego ogłoszeniu upadłości (układowego) jest tożsame z terminem 14 dni dla zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości określonym w art. 21 ust. 1 ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze, chociaż w sytuacji, gdy art. 116 § 1 pkt 1 lit. a Ordynacji podatkowej nie posługuje się pojęciem terminu, lecz właściwego czasu, chodzi tu o czas pozwalający na realizację b. rozległych od 2003 r. obowiązków związanych z przygotowaniem wniosku lub oświadczenia, o których mowa i zwłaszcza celów postępowania upadłościowego, określonych w przepisach ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze, zgodnie z którymi ustawa reguluje zasady wspólnego dochodzenia roszczeń wierzycieli od niewypłacalnych dłużników, jak też zasady postępowania naprawczego, a postępowanie na jej podstawie należy prowadzić, aby roszczenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu mogły zostać (w tym w odpowiedniej kolejności i w sposób proporcjonalny) zaspokojone, a przedsiębiorstwo dłużnika (jeśli racjonalne względy na to pozwolą) zachowane, co w zakresie wspólnego dochodzenia przez wierzycieli roszczeń i ich zaspokajania zgodnie z zasadami ustawy, w tym w kolejności wynikającej z ustawy, zostało spełnione, a w zakresie zaspokojenia wierzyciela zależało od Syndyka masy upadłości”.

Wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej przez Sąd Najwyższy do rozpoznania; o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego lub również wyroku Sądu Okręgowego w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] albo Sądowi Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania; ewentualnie uchylenie lub zmianę zaskarżonych wyroków Sądu Apelacyjnego i Sądu Okręgowego oraz uchylenie decyzji dyrektora Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i zasądzenie od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na rzecz skarżącego zwrotu kosztów procesu w I i II instancji, jak również kosztów postępowania kasacyjnego.

W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał występujące w sprawie istotne zagadnienia prawne związane z samym

charakterem odpowiedzialności majątkowej uregulowanej w art. 116 Ordynacji podatkowej i wykładni tego przepisu, jak też przewidzianych w nim przesłanek egzoneracyjnych, zgodnie z podstawowymi zasadami prawnymi demokratycznych państw prawnych, a także potrzebę wykładni przepisów art. 116 Ordynacji podatkowej, z uwzględnieniem tych nadrzędnych zasad przez Sąd Najwyższy, jako budzących wciąż poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, w tym zwłaszcza ze względu na wątpliwości i rozbieżności w wykładni pojęcia właściwego czasu, o którym mowa w art. 116 § 1 lit. a Ordynacji oraz w zakresie znaczenia prawnego dla zastosowania drugiej przesłanki egzoneracyjnej, określonej w art. 116 § 1 pkt 1 lit. b Ordynacji podatkowej, zajmowania się lub niezajmowania się przez członka wieloosobowego zarządu spółki kapitałowej sprawami finansowymi i księgowymi, a także znaczenia dla zastosowania (zakładającej, że każdy członek zarządu ukrywa lub może mienie spółki) trzeciej przesłanki egzoneracyjnej z art. 116 § 1 pkt 2 Ordynacji, wskazywanych przez członka zarządu spółki zaniedbań syndyka masy upadłości, rodzących odpowiedzialność odszkodowawczą syndyka lub zakładu ubezpieczeń ubezpieczającego jego odpowiedzialność cywilną, a tym samym i mienie w postaci wierzytelności z tego tytułu.

Zaznaczył też, że skarga kasacyjna jest również oczywiście uzasadniona. „Już bowiem zaniechanie przez syndyka masy upadłości „P.” Sp. z o.o. w M., ze szkodą dla masy upadłości Spółki i wierzyciela, żądania środków na zaspokojenie zobowiązań wobec pracowników od przeznaczonego na ten cel Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, było nie przystającym w świetle art. 5 K.c. z ochrony nadużyciem prawa i obecnie podobnie takim nadużyciem prawa, ze szkodą dla wierzyciela i skarżącego, jest zaniechanie dochodzenia roszczeń odszkodowawczych z tytułu tego zaniedbania od zakładu ubezpieczeń, ubezpieczającego odpowiedzialność Syndyka”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikuje się do przyjęcia jej do merytorycznego rozpoznania. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę

kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W związku z tym wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym przepisie, a jego uzasadnienie zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy.

Wniesiona w sprawie skarga kasacyjna zawiera wniosek o przyjęcie jej do rozpoznania uzasadniony w ten sposób, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) oraz że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.). Nie można jednak uznać, że skarżący wykazał istnienie przesłanek przyjęcia skargi do rozpoznania określonych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 4 k.p.c.

W świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego przyczyny przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne polega na sformułowaniu samego zagadnienia wraz ze wskazaniem przepisu prawa, na tle którego to zagadnienie występuje oraz wskazaniu argumentów prawnych, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, w tym także na sformułowaniu własnego stanowiska przez skarżącego. Wywód ten powinien być zbliżony do tego, jaki jest przyjęty przy przedstawianiu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na podstawie art. 390 k.p.c. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2006 r., V CSK 75/06, LEX nr 1102817). Analogicznie należy traktować wymogi konstrukcyjne samego zagadnienia prawnego, formułowanego w ramach przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., oraz jego związek ze sprawą i skargą kasacyjną, która miałaby zostać rozpoznana przez Sąd Najwyższy. Zagadnienie prawne powinno: 1) być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01, LEX nr

52571); 2) być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, aby umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2002 r., III CZP 66/02, LEX nr 57240; z dnia 22 października 2002 r., III CZP 64/02, LEX nr 77033 i z dnia 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08, LEX nr 478179); 3) pozostawać w związku z rozpoznawaną sprawą (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2007 r., III CSK 180/07, LEX nr 864002; z dnia 22 listopada 2007 r., I CSK 326/07, LEX nr 560504) i 4) dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście istotne (poważne) wątpliwości. Istotność zagadnienia prawnego konkretyzuje się zaś w tym, że w danej sprawie występuje zagadnienie prawne mające znaczenie dla rozwoju prawa i praktyki sądowej. Wymóg ten jest uzasadniony publicznymi celami rozpoznania przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2007 r., V CSK 356/07, LEX nr 621243). Twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2010 r., II UK 363/09, LEX nr 577467, z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468).

Z powyższego wynika, że skarżący, motywując wniosek w wyżej przedstawiony sposób, nie przedstawił w istocie zagadnienia prawnego sprawy w rozumieniu przepisu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., które miałyby świadczyć o potrzebie przyjęcia jego skargi do merytorycznego rozpoznania. Autor rozpatrywanej skargi kasacyjnej pomija ukształtowaną judykaturę Sądu Najwyższego na tle przepisów art. 31 i 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, których skarżący nie eksponuje. Przykładowo w wyroku w sprawie II UK 307/11 z dnia 13 czerwca 2012 r. (LEX nr 1229812) Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że odpowiedzialność członka zarządu za nieopłacone i zaległe składki na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne oraz Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych powstaje tylko w razie niewykazania przez niego, że we właściwym czasie został zgłoszony wniosek o ogłoszenie upadłości lub wszczęto

postępowanie układowe oraz że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości lub niewszczęcie postępowania układowego nastąpiło bez jego winy lub w wypadku niewskazania mienia spółki, z którego jest możliwa egzekucja na zaspokojenie należności spółki w znacznej części. Przestanką odpowiedzialności jest wina polegająca na nieprawidłowym prowadzeniu spraw spółki i doprowadzeniu do utraty jej „zdolności majątkowej”, powodującej bezskuteczność egzekucji przeciwko niej. Członek zarządu spółki może uwolnić się od odpowiedzialności za dług spółki, gdy wykaze, że decyzja o zawarciu układu była właściwa, dyktowana racjonalną oceną, w której wyważył, czy skutek wyjątkowych i niezależnych od niego okoliczności zaprzestał płacenia długów lub przewiduje w najbliższej przyszłości zaprzestanie ich płacenia, i stan ten może uchylić w drodze otwarcia postępowania celem zawarcia układu z wierzycielami (art. 1 rozporządzenia z dnia 24 października 1934 r. - Prawo o postępowaniu układowym (Dz.U. Nr 93, poz. 836 ze zm.), czy też zaprzestał płacenia długów trwale i powstała podstawa do ogłoszenia upadłości (art. 1 § 1 i art. 2 rozporządzenia z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe, jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.). Zawarcie układu w celu zapobieżenia upadłości musiało w każdym razie nastąpić, gdy istniały realne szanse wykonania układu. Za „właściwy czas” do wszczęcia postępowania układowego uznawano czas, w którym dłużnik miał dostateczne środki na wykonanie układu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2000 r., I CKN 270/00, niepublikowany; z dnia 8 stycznia 2008 r., I UK 172/07, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 51; z dnia 14 stycznia 2011 r., II UK 171/10, niepublikowany i z dnia 5 maja 2010 r., II UK 351/09, niepublikowany), a więc nie wtedy, kiedy już majątek spółki oczywiście nie wystarczał nawet na zaspokojenie kosztów postępowania (por. art. 13 Prawa upadłościowego). Kładziono nacisk na prewencyjny charakter postępowania układowego, służącego umożliwieniu wywiązania się przez dłużnika z ciążących na nim zobowiązań o charakterze cywilnoprawnym, a w konsekwencji - zapobieżeniu jego upadłości, co warunkowano istnieniem realnych szans wykonania układu (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2000 r., I CKN 270/00, niepublikowany; z dnia 7 maja 1997 r., II CKN 117/97, niepublikowany; z dnia 20 stycznia 2004 r., II CK 356/02, Glosa 2005 nr 2, s. 21).

Przy określaniu „właściwego czasu” do wystąpienia o otwarcie postępowania układowego należy uwzględnić, że zawarcie układu i jego realizacja nie wyłączały powstania stanu niewypłacalności spółki, uzasadniającego złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika publicznoprawnego, jeżeli spółka nie spłacała nieobjętych układem należności publicznoprawnych powstałych przed jego zawarciem i należności powstających na bieżąco (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 1997 r., II CKN 117/97, niepublikowany i z dnia 19 marca 2010 r., II UK 258/09, OSNP 2011 nr 17-18, poz. 239). Złożenie przez zarządcę we właściwym czasie wniosku o wszczęcie postępowania układowego nie zwalniało go z odpowiedzialności za zaległości składkowe powstałe po zatwierdzeniu układu, a zawarcie układu i jego realizacja nie eliminowały możliwości powstania stanu niewypłacalności spółki uzasadniającego złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości, jeżeli spółka nie spłacała nieobjętych układem należności publicznoprawnych powstałych przed jego zawarciem i na bieżąco (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2011 r., III UK 89/10, niepublikowany oraz z dnia 12 maja 2011 r., II UK 308/10, OSNP 2012 nr 11-12, poz. 144). Uzasadnia to przyjęcie, że wniosek o otwarcie postępowania układowego, przy założeniu nawet oczywistej realności układu - zgłoszony we właściwym dla tego postępowania czasie - nie jest wystarczającą przesłanką uwolnienia od subsydiarnej odpowiedzialności na podstawie art. 116 Ordynacji podatkowej członka zarządu, który go złożył. Należy założyć, że w czasie, kiedy wnioski o układ i upadłość składane były oddzielnie, podstawa egzonercji członka zarządu spółki kapitałowej obejmowała obydwa te wnioski równorzędnie; we właściwym czasie należało zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości lub wszcząć postępowanie jej zapobiegające (postępowanie układowe), wybierając jeden z nich (por. art. 5 § 2 Prawa upadłościowego). Można było przypisać winę członkowi zarządu wyłączającą jego zwolnienie z odpowiedzialności polegającą na złożeniu spóźnionego wniosku o układ, gdy sytuacja finansowa spółki nie pozwalała już na wykonanie układu lub na złożeniu wniosku bezpodstawnego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 września 2000 r., I CKN 270/00, niepublikowany i z dnia 15 czerwca 2010 r., II CSK 648/09, OSNC-ZD 2010 nr D, poz. 117). Zawiniony był również błędny wybór układu co do długów cywilnoprawnych zamiast zgłoszenia wniosku o upadłość prowadzącą do

zaspokojenia wszystkich dłużników, co dowodzi, że każde działanie polegające na odwróceniu rychłej niewypłacalności było spóźnione, *ergo* nie nastąpiło we właściwym czasie. Trzeba pamiętać, że zgłoszenie wniosku o otwarcie postępowania układowego może stanowić także działanie wbrew interesom wierzycieli, którzy swych długów nie mogą zgłosić w tym postępowaniu, jeżeli nie prowadzi ono do uchylenia grożącej dłużnikowi upadłości, a tylko ją odwleka.

Także w wyroku w sprawie I UK 318/11 z dnia 6 marca 2012 r. (LEX nr 1165286) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że egzekucja z majątku spółki przewidziana w art. 116 § 1 o.p. w związku z art. 31 u.s.u.s. jest bezskuteczna, jeżeli nie ma wątpliwości, że nie istnieje żadna możliwość zaspokojenia egzekwowanej wierzytelności z jakiegokolwiek części majątku spółki. Bezskuteczność egzekucji rozumiana jest przy tym jako niemożność uzyskania zaspokojenia z całego majątku spółki, a nie tylko z pewnych jego składników. Takie stwierdzenie jest możliwe jednak nie tylko wówczas, gdy egzekucja prowadzona była do całego majątku spółki i nie dała rezultatu, lecz także, gdy egzekucja ze znanego organowi ubezpieczeń społecznych (wierzycielowi) majątku spółki okazała się w całości lub w części bezskuteczna, a odpowiedzialni członkowie zarządu nie wskazali w postępowaniu egzekucyjnym na inne mienie spółki, z którego egzekucja umożliwiała zaspokojenie tych zaległości w znacznej części. Instytucja przeniesienia zobowiązań składkowych wobec funduszy ubezpieczeniowych na osoby trzecie nie została ustanowiona w celu ochrony dłużników, lecz w celu zabezpieczenia należności wierzyciela (organu ubezpieczeń społecznych), który w zamiarze odzyskania tych należności wskazuje na bezskuteczność egzekucji skierowanej do znanych lub ujawnionych mu w postępowaniu egzekucyjnym składników majątku dłużnej spółki. Należy pamiętać, że ocena działań wierzyciela musi być dokonywana z punktu widzenia celu instytucji ustanowionej do ochrony należności składkowych.

W świetle przedstawionych wyżej wyroków trudno zgodzić się z sugestią zawartą w skardze kasacyjnej o nadużyciu prawa podmiotowej przez ZUS, który występuje w interesie publicznym.

Wykazanie podnoszonej w skardze oczywistej zasadności skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.) – jako przyczyny przyjęcia skargi kasacyjnej do

rozpoznania – wymagałoby przedstawienia tego, w czym wyraża się „oczywista zasadność” skargi oraz argumentacji wykazującej, że rzeczywiście skarga jest oczywiście uzasadniona. Chodzi tu o wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08 – LEX nr 494134; z dnia 9 maja 2008 r., II PK 11/08 – LEX nr 490364). W niniejszej sprawie stan taki nie występuje. Dokonana przez Sąd drugiej instancji subsumpcja ustalonego stanu faktycznego pod wskazane w uzasadnieniu wyroku normy prawne nie nasuwa wątpliwości. Ponadto zaskakuje końcowe twierdzenie uzasadnienia wniosku, że „zakład ubezpieczeń ubezpiecza syndyka” masy upadłości, co nie wynika z ustaleń w niniejszej sprawie ani ze wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa ubezpieczeń społecznych.

Stwierdzając, że nie zachodzą przyczyny przyjęcia skargi, określone w art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy postanowił zgodnie z art. 398⁹ § 2 k.p.c.

aw